

Nr 21

Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckt motion om upphävande av tiondebeskattningen av laxfiske i Torne älv.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II:187, av herr Larsson i Hedenäset har hemställts, »att riksdagen måtte besluta

dels om upphävande av tiondebeskattningen av laxfiske i Torne älv, dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snar utredning och förslag syftande till retroaktiv återbetalning av till statsverket inredovisade tiondelaxmedel från Torne älv, enligt vad i motionen anförts».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i motionen framförda yrkandena, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från kammarkollegium, domänstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län.

I *motionen* anföres i huvudsak följande. Under naturhushållningens dagar erlades olika skatter och allmänna pålagor in natura. Så var även fallet med kyrkoskatten, som betalades i form av prästerskapets tionde. I takt med övergången till modern penninghushållning övergav det allmänna i stort beskattningen in natura och övergick till skatteuppbörd i penningar. Beträffande prästerskapets tionde har denna skatteform även successivt avvecklats och i stort upphört att existera. Som ett kuriosum torde få be-tecknas det förhållandet att en kvarleva av denna tiondeskatt fortfarande uttages av ett näringsfång och inom en begränsad del av landet. För laxfiske i Torne älv tillämpas fortfarande en form av prästerskapets tionde. Skatten uttages visserligen ej numera i form av var tionde fångad lax. Sedan 1897 års konvention mellan Sverige och Ryssland samt Kungl. Maj:ts förordnande genom beslut den 6 juni 1902 försäljes nämligen den svenska sidan tillkommande hälften genom konungens befallningshavande. Efter 1910 års reglering av prästerskapets avlöning utbjudes den svenska andelen årligen till försäljning genom infordrande av skriftliga anbud. Likvid

för tiondedelen enligt godkänt anbud inbetalas till länsstyrelsen, som tillgodoför beloppen riksstatstiteln Diverse inkomster.

Uppenbart synes vara att det här är fråga om en kyrkoskatt på samma sätt som förhållandet varit i andra delar av landet. Fram till början av 1600-talet har visserligen förekommit, att kronan uppburit en del av tiondelaxen, men därefter har hela tiondet tillerkänts prästerskapet. Obestridligt är sålunda att det här är fråga om en kyrkoskatt. Då tiondelaxbeskattningen fortfarande tillämpas vid svenska Torne älv innebär detta en dubbelbeskattning för fiskerättsägarna. De har att liksom andra svenska medborgare erlägga kyrkoskatt till församlingen, statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt allmän varuskatt. Lägges härtill tiondelaxavgiften, uppstår tvivelsutan en dubbelbeskattning, som ej åläggas svenska medborgare i gemen. Detta är enligt motionärens mening ett förhållande som bör tillrättaläggas.

Av intresse i detta sammanhang är även att studera utvecklingen på den finska sidan om gränsälven. Enligt förenämnda konvention med Ryssland av år 1897 tillerkännes de svenska och finska fiskerättsägarna lika del av det regala laxfisket i Torne älv. I Finland har emellertid sedan år 1927 de genom försäljning av laxtionden influerna medlen fonderats. Efter riksdagsbeslut år 1961 uppbäres ej laxtionde i Finland, och de därav uppburna fonderade medlen har återbetalats till respektive fiskerättsägare. Av den finska regeringens proposition i ärendet (nr 50/1961) framgår, att lagberedningen funnit det klarlagt att varken staten eller laxfiskekommunerna »hade laglig rätt att bestämma över ifrågavarande tionden. Däremot kan vattenrättsinnehavarna i de kommuner, där prästerna ägt laxtiondena, göra anspråk på att ha denna rätt».

Som ovan anförts framstår nu gällande bestämmelser om tiondelaxavgifter för Torne älv och därav följande dubbelbeskattning som en orättvisa. En ändring bör därför ske så fort sig göra låter. Då vidare fiskerättsinnehavarna på den finska sidan av Torne älv åtnjutit retroaktiv återbetalning av tidigare erlagda laxtionden synes det skäligen att motsvarande åtgärd även överväges för de svenska fiskerättsinnehavarnas vidkommande och att här om beslutas för samma tidsrymd som blivit fallet på den finska sidan.

Kammarkollegium anför i sitt remissyttrande.

Sedan gammalt har kronan ansetts ha regalrätt till laxfisket i Torne älv. Laxfisket har under de senaste tvåhundra åren i huvudsak utövats som ett gemensamhetsfiske. Genom Kungl. Maj:ts resolution den 13 september 1791 uppläts fisket åt allmogen i orten på etthundra års tid mot en årlig arrendesumma av 1 000 Rdr specie, varvid vars och ens andel i fisket och arrendesumman beräknades med utgångspunkt från honom i äldre taxelängder påförd avgiftsmängd lax (uttryckt i viktsystemet tunnor-lispund-skålpund). Genom den vid fredsslutet år 1809 antagna gränsen blev fisket delat

rikena emellan. I 1810 års gränstraktat med Ryssland utsades att laxfisket under återstoden av arrendetiden skulle brukas av kronorna gemensamt i överensstämmelse med 1791 års brev, varvid avgiften borde mellan kronorna fördelas efter den del som deras ömsesidiga undersåtar befunnos äga i arrendet. På svenska undersåtar kom därvid att belöpa ungefär 45 procent.

Av laxfisket i Torne älv utgick av ålder tiondelax till prästerskapet i socknarna därinvid. För de svenska pastoratens del utbyttes rätten för tionde-tagaren att in natura uttaga var tionde lax i samband med lönereregleringar på 1860- och 1870-talet — iföljd av 6 § 1 mom. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster — mot bestämda årliga penningavgifter, beräknade efter 50 öre för varje skålpunds taxa, som intressenterna på den svenska sidan voro upptagna för. Avgifterna uppgingo till sammanlagt 2 568 kronor 75 öre och gällde i allmänhet för återstoden av arrendetiden, varefter avgifternas storlek skulle omprövas.

För Finlands del synes motsvarande övergång till bestämda penningavgifter ha blivit aktuell först efter det arrendetiden den 14 mars 1892 utlöpt och förhandlingar om avslutande av en konvention mellan svenska och ryska regeringarna om laxfiskets samfälliga brukande upptagits. Konventionen avslutades den 23 februari 1897 att gälla till den 14 mars 1917. Vardera av fördragsslutande parterna skulle disponera hälften av fisket (art. 3). Fisket skulle i första hand hembjudas åt förutvarande arrendatorer samt vissa innehavare av privilegietlotter (art. 4). Om hembudet ansågs icke kunna antagas, ägde envar av kontrahenterna påfordra att fiskerätten i stället varje år utbjöds på offentlig auktion för kronornas gemensamma räkning (art. 5), vilket även kom att ske.

Beträffande prästerskapets tionde synas staterna ha varit överens om en övergång till fasta avgifter. För Finlands del kunde övergången till det nya systemet dock komma att dröja, beroende på att regleringen ej skulle träda i kraft förrän i samband med att tjänsterna återbesattes. I konventionen föreskrevs därför att tiondet alltfört skulle utgå in natura för att i tvenne lika delar efter vardera statens gottfinnande fördelas mellan de tiondeberättigade, vilket emellertid skulle gälla endast till dess samtliga församlingar övergått till fasta avgifter (art. 8).

I kungl. brev den 6 juni 1902 föreskrevs att rätten till den svenska delen av den undantagna tiondelaxen skulle genom Konungens befallningshavandes föranstaltande årligen försäljas under hand eller på offentlig auktion och inflytande försäljningsmedel efter vissa grunder fördelas mellan de tiondeberättigade församlingarna. Det förutsattes att prästerskapet skulle beredas gottgörelse för den minskning i dittillsvarande inkomster som kunde komma att inträda. Farhågorna för minskade inkomster besannades i hög grad, delvis kanske beroende på en nedgångsperiod i fisket. Under åren 1902—1917 inbringade tiondeförsäljningarna i genomsnitt mindre än hälften av vad som skulle erhållits om tiondet utgått efter 50 öre per skålpunds taxa. För minskningen lämnades genom särskilda beslut gottgörelse från prästerskapets lönereregleringsfond, senare kyrkofonden.

Genom lag den 9 december 1910, nr 141 s. 25, bestämdes att prästerskapet tillkommande tionde och liknande avgifter skulle, allteftersom då gällande lönereregleringar utlöpte, indragas till statsverket mot gottgörelse i

pengar till kyrkofonden — inalles 4 627 887 kronor årligen — varigenom alltså staten gentemot kyrkan trädde i tiondegivarens ställe. Tillika föreskrevs att till statsverket sålunda indraget tionde skulle avskrivas med 40 procent genast och med ytterligare 20 procent efter respektive 10, 15 och 20 år, så att beloppet i sin helhet skulle vara avskrivet under loppet av 20 år, allt räknat från och med indragningen i varje särskilt fall.

I överensstämmelse med nämnda lag har av laxfisket i Torne älv utgående tionde indragits till statsverket, från och med det ecklesiastikår som började den 1 maj 1916, såvitt avser prästerskapet i Pajala församling, respektive 1918 för Karl Gustavs, 1920 för Hietaniemi och Övertorneå samt slutligen 1923 för Nedertorneå församlingens prästerskap.

I Finland synes avvecklingen av prästerskapets tionde ha gått efter delvis andra linjer. Övergången till ett avlöningssystem grundat på fixerad konstant avlöning synes ha skett med stöd av en lag den 4 augusti 1922 om prästerskapets i de evangelisk-lutherska församlingarna avlöning. Härigenom frigjorda tiondemedel från laxfisket i Torne älv synes därefter ha deponerats i bank.

I brevet den 6 juni 1902 hade Kungl. Maj:t även uttalat sig för en ändring av 1897 års konvention så att laxtiondet utbyttes mot bestämda avgifter och de båda kronornas laxfiske kunde utbjudas å auktion utan avdrag av tionde. I denna del överlämnades därför ärendet till utrikesdepartementet för fortsatt handläggning. Något resultat av de förhandlingar, som i anledning därav må ha förts, synes emellertid ej ha uppnåtts, och i det betänkande med förslag till bl. a. ny konvention mellan Sverige och Finland rörande laxfisket i Torne älv, som den 7 februari 1924 kom att framläggas, upptogs i art. XII i huvudsak enahanda bestämmelse beträffande laxtiondet som i art. 8 av 1897 års konvention. Kammarkollegiet ansåg i utlåtande över förslaget den 14 oktober 1925 att det för Sveriges del icke längre fanns anledning att bibehålla laxtiondet och att, om förhållandena voro i viss mån anordnunda för Finland, frågan om vederlag åt vederbörande präster eller vederlagsfond i allt fall vore en finska statens inre angelägenhet. Kollegiet ansåg förty att bestämmelsen i art. XII borde utgå ur konventionen. Vid den överarbetning av konventionsförslaget, som därefter följde, gjordes emellertid ingen ändring med avseende å art. XII, som alltså kom att upptagas i konventionen den 10 maj 1927. Konventionen gäller enligt art. XV för en tid av tjugu år i sänder, räknat från och med år 1928, därest den ej senast ett år före utgången av tjuguarperioden blivit uppsagd. Närmast gäller den alltså till 1967 års utgång.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att en avveckling av ifrågasvarande laxtionde sedan länge varit på tal och att tiondet i vart fall numera icke torde ha någon funktion att fylla. Att det ännu i dag existerar torde helt få tillskrivas det förhållandet, att ännu gällande 1927 års konvention innehåller en föreskrift härom. Materiellt sett torde tiondet numera få uppfattas som en del av den arrendeavgift, som kronan betingar sig för fisket.

I den i förevarande motion omnämnda propositionen nr 50 vid 1961 års finska riksdag upplyses, utom annat, att den svensk-finska kommitté, som tillsatts för att uppgöra nytt förslag till fiskeavtal för Torne älv, meddelat att den i sitt blivande förslag skulle komma att föreslå uteslutning av den nuvarande bestämmelsen i art. XII, enär till tionde berättigad icke längre

funnes i någotdera landet. Kommittén, som antagit namnet Svensk-finska kommissionen för översyn av 1927 års konvention angående det gemensamma laxfisket i Torne och Muonio älvar m. m., tillsattes från svensk sida genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 september 1954. Kommittén har, enligt vad kollegiet erfarit, numera avslutat sitt arbete, och dess betänkande är under tryckning.

Det i motionen upptagna spørsmålet om laxtiondets avskaffande kommer sålunda inom kort att föreläggas Kungl. Maj:t. Kollegiet vill med hänsyn härtill ifrågasätta om i nuvarande läge anledning finnes till något initiativ i saken från riksdagens sida.

Domänstyrelsen ansluter sig helt till de synpunkter, som kammarkollegiet anfört i sitt remissyttrande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför följande.

Såvitt länsstyrelsen av tillgängliga handlingar kunnat finna, äro de av motionären lämnade uppgifterna om hur tiondebeskattningen i sin nuvarande form tillkommit och utvecklats riktiga. Länsstyrelsen utannonserar årligen före fiskesäsongens början tiondet vid de laxfisken som äro i bruk till den högstbjudande.

För tiondena inflöt

år 1940	131:—	kronor
» 1945	4 350:—	»
» 1950	9 119:—	»
» 1955	2 311:—	»
» 1961	2 260:—	»
» 1962	2 850:—	»

Beloppen variera som synes kraftigt med anledning av de stora variationerna i laxfångsterna under olika perioder.

Antagna anbud hade år 1961 i samtliga fyra fall avgivits av de föreningar som drevo fiskena medan år 1962 tionderätten i tre av de fyra fiskena förvärvades av privatpersoner.

Det torde väl vara tveksamt, om tiondebeskattningen som motionären gjort gällande kan anses innebära en direkt dubbelbeskattning för fiskerättsägarna. Då dessa äro medvetna om att tiondet skall utgå, kunna de nämligen vid avgivande av anbud på fiskearrendet vid arrendeavgiftens bestämmande ta hänsyn till tiondebeskattningen.

Emellertid instämmer länsstyrelsen helt med motionären att denna beskattningsform är otidsenlig och då den dessutom numera saknar större ekonomisk betydelse för kronan, anser länsstyrelsen att tiondebeskattningen av laxfisket i Torne älv bör upphöra. Någon retroaktiv återbetalning av tidigare erlagda laxfisketionden till fiskerättsinnehavarna finner länsstyrelsen för sin del dock icke anledning att förorda.

Enligt vad länsstyrelsen under hand erfarit, kommer även den kommission som varit verksam för reglering av vissa för Finland och Sverige gemensamma frågor rörande fisket i gränsälven och som inom den närmaste tiden torde avgiva förslag till reglering av dessa frågor, att föreslå att laxfisketiondet i Torne älv avvecklas.

Utskottet

Kronan har sedan gammalt ansetts ha regalrätt till laxfisket i Torne älv. Detta har under de senaste tvåhundra åren i huvudsak bedrivits som ett gemensamhetsfiske. År 1791 uppläts fisket åt allmogen på ett hundra år. I 1810 års gränstraktat med Ryssland utsades, att laxfisket under återstoden av arrendetiden skulle brukas av Sverige och Ryssland gemensamt i överensstämmelse med 1791 års beslut och att arrendeavgiften skulle fördelas mellan länderna. Efter arrendetidens utgång träffades 1897 mellan Sverige och Ryssland en överenskommelse av innehåll att vardera landet skulle disponera hälften av fisket. Detta skulle i första hand hembjudas åt förutvarande arrendatorer samt vissa innehavare av privilegietlotter.

Av laxfisket i Torne älv har av ålder utgått tiondelax till prästerskapet i angränsande socknar. För de svenska pastoratens del utbyttes genom en förordning 1862 rätten att in natura uttaga var tionde lax mot bestämda årliga avgifter. Dessa skulle utgå så länge arrendeavtalet av år 1791 ägde giltighet. I förenämnda överenskommelse av år 1897 mellan Sverige och Ryssland föreskrevs — främst med hänsyn till att i Finland en övergång från tiondelax till bestämda penningavgifter aktualiserats först efter arrendetidens utgång år 1892 — att prästerskapets tionde, till dess samtliga församlingar övergått till fasta avgifter, skulle utgå in natura för att efter de avtalsslutande parternas gottfinnande lika fördelas mellan de tiondeberättigade.

I kungl. brev den 6 juni 1902 föreskrevs att den svenska delen av den undantagna tiondelaxen skulle genom länsstyrelsens försorg årligen försäljas och influtna likvider på visst sätt fördelas mellan de tiondeberättigade församlingarna. Samtidigt uttalade sig Kungl. Maj:t för en sådan ändring av 1897 års överenskommelse att laxtiondet utbyttes mot bestämda avgifter. Detta förslag ledde emellertid inte till något resultat, och i ännu gällande konvention angående ordnandet av det samfällda laxfisket i Torne och Muonio älvar, som 1927 upprättades mellan Sverige och Finland, kom föreskriften i 1897 års överenskommelse, att prästerskapets tionde skulle utgå in natura, att kvarstå oförändrad.

Genom lag den 9 december 1910 bestämdes att det svenska prästerskapet tillkommande tionde och liknande avgifter skulle, allteftersom då gällande löneregleringar utlöpte, indragas till statsverket mot gottgörelse i pengar till kyrkofonden. Härigenom trädde alltså staten gentemot kyrkan i tiondegivarens ställe.

I förevarande motion yrkas upphävande av tiondebeskattningen av laxfisket i Torne älv samt riksdagsskrivelse med begäran om utredning och

förslag i syfte att möjliggöra retroaktiv återbetalning av till statsverket in-
flutna laxtionedemedel. Motionären framhåller, att tiondebeskattningen in-
nebär en dubbelbeskattning för fiskerättsägarna. En sådan dubbelbeskatt-
ning anser motionären inte böra förekomma och erinrar om att i Finland ef-
ter riksdagsbeslut år 1961 laxtionde inte uppbäres och att genom samma be-
slut de laxtionden som erlagts sedan 1927 retroaktivt återbetalats till fiske-
rättsinnehavarna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i yttrande över motionen uppgivit att
försäljningen av laxtionden under senare år inbringat mellan 2 000 och 3 000
kronor.

Av vad ovan anförts framgår att laxtiondet utgör en kvarleva av en nu-
mera i andra sammanhang helt övergiven beskattningsform. Att tiondebe-
skattningen av laxfisket i Torne älv ännu förekommer i vårt land torde be-
ro på att 1927 års konvention innehåller bestämmelser därom. Utskottet de-
lar helt motionärens uppfattning att denna otidsenliga beskattning, som
ur statsfinansiell synpunkt saknar betydelse, bör avvecklas. Såsom framgår
av remissyttrandena kommer emellertid den svensk-finska kommission,
som varit verksam för reglering av vissa för Sverige och Finland gemen-
samma frågor rörande fisket i Torne och Muonio älvar, att inom kort avläm-
na sitt betänkande, vari kommissionen bl. a. föreslår att tiondebeskattning-
en skall upphöra. Härigenom torde syftet med motionen i huvudsak komma
att bli tillgodosett. Eftersom ifrågavarande spörsmål således inom en nära
framtid kommer att aktualiseras, anser utskottet anledning inte föreligga
för riksdagen att dessförinnan vidtaga åtgärder för avveckling av tionde-
beskattningen av laxfisket i Torne älv eller att i skrivelse till Kungl. Maj:t
begära utredning om återbetalning till fiskerättsinnehavarna av tidigare er-
lagda laxtionedemedel. Utskottet förutsätter dock att Kungl. Maj:t så snart
som möjligt vidtar de åtgärder, som erfordras för avveckling av denna be-
skattning.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att motionen II: 187 av herr Larsson i Hedenäset om upp-
hävande av tiondebeskattningen av laxfisket i Torne älv icke
måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 mars 1963

På bevillningsutskottets vägnar:

JOHN ERICSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar John Ericsson, Stefanson, Gustaf Elofsson, Wärnberg, Gösta Jacobsson*, Tage Johansson, Wikner, Paul Jansson och Erik Filip Petersson; samt

från andra kammaren: herrar Brandt*, Gustafson i Göteborg, Nilsson i Svalöv*, Vigelsbo, Asp, Christenson i Malmö, Andersson i Essvik, fru Holmqvist, herrar Carlsson i Västerås och Björkman*.

* Icke närvarit vid justering av betänkandet.

Reservation

av herrar *Gustaf Elofsson* och *Vigelsbo*, vilka — under återopande av innehållet i motionen II: 187 av herr Larsson i Hedenäset om upphävande av tiondebeskattningen av laxfisket i Torne älv — ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 187 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om

1) förslag till innevarande års höstriksdag rörande upphävande av tiondebeskattningen av laxfisket i Torne älv, samt

2) utredning och förslag till innevarande års höstriksdag rörande retroaktiv återbetalning av till statsverket inredovisade laxtiondemedel i enlighet med vad i motionen anförts.